

Přednáška prof. Brzezinského se vyznačovala stručností a koncentrovaností. Jeho formulace mohly někdy vyvolat u posluchačů dojem, jako by americká politologie byla schopna předvídat na dvacet let všechny vývojové procesy světa. Proto byla nanejvýš namísto poznámka rektora VŠS prof. Milana Hübla, že futurologie se opírá o analýzu objektivních procesů, nebere však v úvahu vnitřní tlaky, subjektivní faktory, čehož důkazem jsou naprosto nesprávné prognózy západních politologů, pokud jde o vývoj v Českoslo-

vensku, ještě na podzim minulého roku. Prof. Brzezinski se setkal s diskusí, která nebyla souhlasná se všemi jeho názory. Bylo by možno právem klást prof. Brzezinskému a jeho jistě velmi kvalifikovaným kolegům klíčovou otázku, do jaké míry může americká společnost realizovat jejich myšlenky a zda rozpětí mezi americkou společenskou vědou a schopností vlád USA uskutečnit realistické koncepce není pro svět nebezpečnější než onen pověstný technologický *gap*.

K. Č.

O NOVÝCH RYSECH VÝZKUMU MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

Jeden z předních představitelů soudobé politické vědy v USA, profesor J. W. Deutsch, který pochází z Prahy a ještě dnes hovoří plynně česky, se ve svém diskusním rozhovoru v Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii (2. července 1968) zaměřil na nové rysy výzkumu mezinárodní politiky.

První rys je spjat především se zvyšováním vědecké úrovně ve spojení s kvantitativním přístupem. V kvantitativním přístupu se vydělují dvě školy, nebo aspoň proudy: Jeden, který uznává jako vědecké prvky měřitelné údaje, jež je možno verifikovat a reprodukovat jiným vědeckým pracovníkem. Proti tomu druhý proud, jehož stoupencem je také prof. Deutsch, zdůrazňuje význam těchto objektivních prvků a nutnost zvyšování jejich podílu ve výzkumu, ale zároveň uznává i určité úsudkové prvky (které mohou být verifikovány, ale nedají se reprodukovat jiným badatelem). Přitom v úsudkových pracích spatřuje jakési hraniční pásmo vědy posunované — byť mnohdy velmi spekulativně — do dosud neznámých oblastí poznání. Vůbec pak vyzdvihuje pluralitu přístupů a metod pro poznávání skutečnosti.

Druhá otázka je uplatnění vědy v zahraniční politice, a to speciálně v USA. Není možno hodnotit zahraniční politiku USA jako experiment, jímž lze dokazovat výsledky vědy o mezinárodních vztazích této země. Mnohdy až tragické důsledky dosavadního přístupu USA sice otvírají prostor pro růst významu informací o

skutečnostech mezinárodních vztahů. Zahraniční politiku USA však dělají lidé, kterým naopak většinou stačí dosavadní v podstatě nevědecký přístup a kteří ani nemají smysl a znalosti pro využití nových vědeckých metod. Tedy vládne jen určitý pragmatismus, který má sice své klady, ale je zároveň omezen, a to zvláště z hlediska dlouhodobého pohledu — a zde musí proto nastoupit vědecký přístup více teoretického a filosofického typu.

Prof. Deutsch myslí, že zahraniční politiku nikdy nemohou dělat počítače, byť sebevčetnější, ale mohou a stále více budou muset být účinnou pomůckou pro zpracování rostoucího počtu údajů o skutečnosti, na jejichž základě je možno tvořit určité metody a ty pak ověřovat.

Konečně třetí problémový okruh, který vzešel z diskuse, se týkal vztahu marxismu a nových přístupů zkoumání mezinárodních vztahů. Prof. Deutsch zdůraznil, že stejně jako mnozí jiní vědci uznává velký přínos Marxe a marxismu, a stručně pak charakterizoval marxismus tak, že objevil zákony sociálního pohybu. Přitom Marx a později Lenin v některých svých pracích dosáhli hlavního vědeckého přínosu v tom, že obrátili pozornost na mnohé dosud zanedbané problémy a opírali se při jejich rozboru o fakta. Ovšem sám marxismus předpokládá jak vývoj skutečnosti, tak vývoj vědy o ní — to znamená, že vědecký pokrok přináší nové poznání jak pro zkoumání jevů, jimiž se již zabývali Marx nebo Lenin, tak samozřejmě tím spíše pro pochopení nových skuteč-

ností, které přinesl nejnovější společenský vývoj a které se nekryjí s dřívějšími názory marxismu.

Zde prof. Deutsch myslí, že ti, kdo se hlásí k marxismu, nepřinesli již po Leni-

novi větší teoretické práce, že převládá instituční marxismus, což ovšem neznamená, že marxismus je již na věky mrtvý a nemůže se obrodit.

Vladimír Soják

O ZAHRANIČNÍ POLITICE PŘEDMNICHOVSKÉ ČSR

Počátkem června 1968 se uskutečnila vědecká konference českých historiků k 50. výročí vzniku Československa. Spolu s Vojenskou politickou akademií ji pořádal Ústav dějin KSČ. V třetí sekci této konference se diskutovalo o zahraniční politice předmnichovské ČSR. Uveřejňujeme v rámci stručné informace úvodní poznámku doc. dr. R. Břacha z VPA:

Jsou důvody zásadní, jež nutí zkoumat historii státu, národa v širším kontextu dějin kontinentálních či světových. Vedle důvodů všeobecných jsou však i důvody speciální, jež si vynucují v konkrétním případě Československa brát mezinárodní vlivy jako neoddelitelný komponent politického vývoje státu. Jsou velmoci, pro něž svět jako by byl uzavřen do hranic jejich impéria a zahraniční politika jako by pak byla spíše výrazem vnitřních vztahů a potřeb států než výsledkem vztahů vnějších. Typickým příkladem je patrně Velká Británie, jejíž „vnitřní“ politika v sobě zahrnovala složité vztahy britských kolonií a dominií k Anglii, zatímco zahraničně politické vztahy Velké Británie ke „zbytku světa“ odrážely převážně vnitřní potřeby britského impéria. S přeháněním by se dalo říci, že Velká Británie byla světová ve své vnitřní politice a provinční v politice zahraniční. V roce 1925 vytyčil A. Chamberlain tuto směrnicí britské zahraniční politiky: „Rozumná anglická politika musí sledovat výlučně zájmy Anglie. Šel by nebezpečnou cestou ten, kdo by se od toho odchýlil, či v jakékoliv míře počítal s druhými.“

Československo bylo jakýmsi opačným pólem uvedenému příkladu. Bylo od svého vzniku životně závislé na vývoji evropském a světovém. Nemělo sílu vnucovat světu svoji vůli, jeho politika nemohla spočívat na výlučném prosazování vlastního zájmu, jeho bezpečnost nebylo možné založit na vojenské síle. Realistická politika čs. státu vyžadovala orientaci

evropskou, světovou, tj. vynucovala spoluovlivňovat vývoj Evropy ve směru příznivém čs. státností. Proti velmocenskému principu „nic než vlastní zájem“ stála Benešova deviza „orientace evropské“. Československá zahraniční politika nebyla prostým obrácením vnitřní politiky navenek, ale měla atributy pravé politiky *zahraniční* — tj. formovala se především ze vztahů ČSR k okolí a reagovala především na vývoj mezinárodně politický, a to jak ve směru jeho aktivního spoluovlivňování, tak ve směru vlastní přizpůsobivosti. S jistotou nadsázkou by se dalo říci, že dokonce politické vztahy uvnitř čs. státu byly v mnoha směrech odrazem mezinárodně politického postavení ČSR a čs. vnitřní politika byla v mnohém diktována potřebami zahraničně politickými.

Vysoká citlivost Československa na vývoj mezinárodně politický byla dána řadou okolností. Na prvním místě jde o problém malého národa, malého státu. „Existence a role malých států závisí ovšem jako vždy na situaci a politice států velkých,“ realisticky uvažoval E. Beneš. Nepříjemná závislost malých na velkých byla v případě Československa zdůrazněna geografickou polohou ČSR. Československý stát ležel v ohnisku mocenských konfliktů, ve strategickém sevření německo-maďarském, v dotyku různých kultur (Západ—Východ, slovanský—germánství apod.). Charakteristika politického umístění ČSR do Evropy neodpovídá vždy pojímům geografickým. Svým způsobem patřil čs. stát k západní Evropě (alespoň české země) — svou kulturou, státní ideologií, politickým zřízením, sociální strukturou — jakkoli nelze zcela pominout sounáležitost ke světu slovanskému (jež se udržovala v podvědomí lidu a mohla se stát za jistých okolností faktorem politickým). Geograficky a také politicky byla ČSR státem středoevropským a dělala politiku středoevropskou. Současně se však v jistých